

לא בבית ספרנו

אשמה

כששנת הלימודים כמעט מאחורינו, יצאנו לשמוע על המשוואות של החיים | אם לשבעים וחמישה אחוזים מהמיליונרים אין תואר, ועם עשרים וחמישה האחוזים האחרים נמנים לא מעט שמסבירים בהרצאותיהם כמה הלימודים בזבזו את זמנם - מה זה אומר על עתידם של ילדים שקיבלו קצת יותר מחמישים אחוז במבחנים? | לאן יכולים להגיע ילדים שלא תמיד הצליחו לקצור ציונים מעולים? | בית הספר

> החיים

חנה כהן

ראשית המאה ועשרים, כשתעודות היו פחות נחמדות ולא הסתפקו ב'בלתי מספיק', היה אפשר למצוא בהן גם 'רע מאוד', 'בושה וחרפה' ו'למטה מן הביקורת'.

אבל גם בעידן שלנו, הבוטה פחות, תעודה היא עדיין תעודה. פיסת נייר שמסכמת את שנת הלימודים של הילד/ה. במספרים או במילים היא מדרגת את התלמידים על סולם ההצלחה. כמה באמת שווים המספרים המופיעים בתעודה? איך בכלל נכון לקבוע כמה שווה הצלחה? ומה אומר ההווה של התלמידה על עתידה? רמז מטרם לשורות הבאות: הוא לא אומר הרבה. ובא לציין גואל.

$$50\% < 51\%$$

"אני ההוכחה שבית הספר לא מנבא כלום לחיים!" על ההצהרה הזאת חתומה שרה אייכלר, מאמנת עסקית, שמספרת בכנות על ימים אחרים. שרה, נשמח להכיר את שרה, התלמידה. "אני לא בטוחה שהמורות שלי מזדהות... הייתי תלמידה שהמורות זוכרות את שמה לדורי דורות, ודבר כזה לא קורה, בדרך כלל, לתלמידות שיושבות בשקט ומקשיבות כל השיעור."

"הייתי מאלה שמביעות דעה, מתנגדות. תלמידה שהמורות שולחות אותה לכל מיני שליחויות כמו להביא מהמזכירה את השכפולים או לחפש בכיתות המקבילות את השלט של המזגן, רק כדי להרוויח שקט ממני לכמה דקות... גדלתי בעידן שבו עדיין לא הייתה מודעות לבעיות של קשב וריכוז או לקויות למידה, כך שמעולם לא אובחנתי. 'המשפט ששמעתי הכי

הרבה פעמים בחיי היה המשפט 'את פוטנציאל מבובזו!' משפט שלדעתי, צריך להוציא מחוץ לחוק. ובכל פעם תהיתי מה מצפים ממני לעשות עם המחמאה הזאת.

"אין לכן מושג איך ההרגשה להיות תלמידה שכולם אומרים עליה שהיא גאון, אך במציאות, היא אינה מצליחה לקבל במבחנים ציונים שעוברים את השישים. אבי ז"ל היה מרגיע אותי שכל ציון של חמישים ואחד ומעלה הוא מצוי, כיוון שידעת יותר ממה שלא ידעת." "אני זוכרת שפעם התפרסם מבחן IQ באחד העיתונים, וידידה מהשכונה, אחת עם ראש סביר ומטה, ידעה לענות על השאלות עוד לפני שאני הבנתי בכלל מה השאלה (במאמר מוסגר, בדורנו אנשים עם בעיות קשב וריכוז או לקויות למידה לא ניגשים למבחן IQ, כי הוכח שהוא אינו מסוגל לשקף את היכולות שלהם). "חשבו על אדם משוגע שאינו מודע לשיגעון שלו ואינו סובל בגללו. ועכשיו חשבו עלי, כמה הייתי מתוסכלת מהידיעה שיש לי שכל, אך בלי לראות אותו בפועל".

המבחנים אכזבו אותך?
"בהחלט, ולא פעם. הנה למשל המבחן בהיסטוריה על תקופת נפוליאון. שיננתי היטב את החומר והתכוננתי כהוגן למבחן. לאו דווקא בשביל הציון - בנושא הזה הייתי מיואשת; בשבילי, כי אני פשוט אוהבת היסטוריה

חיה אטינגר, מנחת קבוצות: "בית ספר הוא לא רק מוסד לשהות בו במשך היום. אלו החיים בהתגלמותם, ובית הספר מזמן לנו מפגש עם החיים האלה, התמודדות עם רגשות כמו קנאה, גאווה, תחרות, יאוש ועוד. הצורך והחיפוש אחר קבוצת השווים צפים באופן אינטנסיבי בשנים הללו"

ורציתי לדעת. הכנתי לעצמי סיכום עם שאלות פוטנציאליות שהקיפו את כל החומר. "למחרת בבוקר, לקראת המבחן, בחנתי את עצמי בעזרת השאלות שניסחתי, ורוייתי נחת. ידעתי את החומר בעל פה. חברה שלי שמה לב שאני מחזיקה דף עם שאלות על הנושא. היא חשבה שאולי הצלחתי להשיג את המבחן של המורה. גררה אותי לצד וסיפרה לי שאתמול היה בר המצווה של אחיה, הסבירה שלא היה לה זמן ללמוד, רטנה על החומר המשעמם והתחננה שאביא לה את המבחן שלי כדי שתצליח לקבל ציון עובר, וכך לא תצטרך להשלים את המבחן בעתיד. הבאתי לה את הסיכום, והיא דגרה עליו כל ההפסקה.

"לאחר תקופה, כשהמורה החזירה את המבחנים, היא הכריזה שהייתה רק תלמידה אחת שקיבלה מאה במבחן. זו הייתה החברה שלמדתי מהמבחן שלי ורק ממנו. אני קיבלתי שבעים ותשע. הגעתי אז למסקנה שהבעיה לא אצלי, אלא אצל המורות. מסקנה שכל מתמודד עם קשב, ריכוז ודומיהם מגיע אליה בשלב מסוים בחייו. ולמה אותה חברה חשבה שהשגתי את המבחן של המורה?"

למה באמת?
"כי הייתה תקופה שבה נבחנו בקביעות על פרשת השבוע. היינו צריכות ללמוד מקרא פלוס רש"י, ובכל חמישי נבחנו על החומר שלמדנו לבד. שבוע אחד, אחרי שהותשתי לגמרי מהציונים הנמוכים שקיבלתי, שמתי לב שהמזכירה מצלמת את המבחנים בכל רביעי ומכניסה אותם למשרדה של המנהלת. הייתי אז בחוג שהתקיים בבית הספר והסתיים מאוחר, והחלטתי לעשות מעשה אשר לא ייעשה. נכנסתי למשרדה של המנהלת, מצוידת בדף ובעט. פתחתי מגירות זו אחר זו עד שמצאתי את המגירה שבה נשמר המבחן. העתקתי במהירות את השאלות. שיתפתי חברה טובה במעשה שעשיתי וביקשתי ממנה לבוא 'ללמוד' איתי למבחן. שתינו ישבנו ומילאנו יחד את המבחן, חומשים פתוחים

לפנינו. למדתי כמו תוכי את הטקסט. היה פירוש רש"י אחד שלא הבנו, אז פשוט שיננו אותו עד שידענו אותו בעל פה, וכך כתבנו אותו במבחן. זו הייתה הפעם הראשונה (ובינתיים האחרונה) שקיבלתי ציון שעבר את המאה. הרי 'ידעתי' גם את שאלות הרשות.

"המנהלת נכנסה לכיתה להחזיר את המבחנים ושיבחה אותי בפני כל החברות במשפטים 'רואים שהפעם התכוננת למבחן'. וכשאת רוצה באמת, אז את יכולה', וככה עושים את זה כמו שצריך".

"מעודדת ממילותיה הטובות, חזרתי על השיטה לאחר שבוע. הפעם לא שיתפתי אף אחת, פחדתי שחברות תספרנה זו לזו, וקלוני יתגלה. ישבתי לבד, עניתי על השאלות במבחן ולמדתי בעל פה את התשובות. אך הפעם ה'הצלחה' לא חזרה על עצמה. אמנם קיבלתי ציון גבוה יותר מהמוצא שלי, עברתי את השישים, אך לא הגעתי למאה למרות שאלות הרשות. ובכל זאת, החלטתי להשתמש בחוויה הזאת כדי להחכים ולהסיק מסקנות שתכוינה אותי הלאה".

מה היו מסקנותיך?
"המסקנה הראשונה שלי הייתה זהה במעט למסקנה של המנהלת, ושונה ממנה לחלוטין. כשבאמת רוצים, אפשר להצליח. אבל לא תמיד ההצלחה תגיע בזכות השיטות המקובלות שעובדות לאחרים. הבנתי שאצטרך למצוא דרכים יצירתיות יותר להשיג את היעדים שלי. וגם הבנתי שבחיים, בדרך כלל, אין אפשרות לגנוב את המבחן מראש. הם דורשים התמודדות ספונטנית.

"בהזדמנות זו אני רוצה לבקש סליחה ממנהלת בית הספר שגנבתי את דעתה, בלי כוונה, וחדרתי לתחום הפרט שלה, בלי רשות. לא גאה במעשים שלי אז, אבל מרגישה שחשוב לדעת מה תסכול מתמשך יכול לעולל לתלמידה, ולאן הוא עלול להוליך אותה.

"המסקנה השנייה שלי הייתה שאני צריכה ללמוד איך המוח שלי עובד כדי לדעת איך להכניס לתוכו מידע. כלומר, ללמוד כיצד ללמוד. למשל, גיליתי שאם אני מסבירה לעצמי את החומר אני זוכרת אותו טוב יותר, אבל כדי להסביר אותו, אני מוכרחה להבין אותו. שינון בעל פה לא יועיל.

"כיום, כשאני לומדת למבחן או מתכוננת להרצאה, אני קוראת את הטקסט כמה פעמים, מחפשת הסברים במקומות נוספים. עד שאני מבינה את החומר כל כך טוב שאני יכולה להסביר אותו בשפה שגם ילד יבין. אגב, אומרים שזה המבחן האולטימטיבי - אם אתה לא יכול להסביר את החומר לילד, כנראה גם אתה לא מבין אותו עד הסוף. אצלי האמירה הזאת מוכיחה את עצמה. עם השנים למדתי להסביר לעצמי דברים, למדתי כיצד ללמוד, במטרה להבין אחרים ובמטרה לעזור להם להבין את עצמם.

"ניהלתי בעבר חנות טבע, ושנים של עבודה מול קהל עזרו לי להכיר יותר את תחום הפרעות הקשב והריכוז, את התהליך שהמוח עובר. אחר כך חזרתי לספסל הלימודים, למדתי קואורצינג והפכתי למרצה שעוזרת לנשים להאמין בעצמן, להעריך את עצמן, ובעיקר להיות יצירתיות כדי להצליח להגיע ליעדים. זו הסיבה, אגב, שהתחברתי לשיטת הקואורצינג - האימון האישי.

"אחד הכללים באימון הוא שאני, כמאמנת, לא מעניקה עצות מפורשות. התפקיד שלי הוא רק לעזור למתאמנת להבין את עצמה ולמצוא בעצמה דרכים להתמודד ולהתקדם. כי לכל אדם דרכו שלו, הדרך שבה הוא מבין דברים, הדרך שבה הוא עושה דברים. הוא רק צריך להבין מה מניע אותו להגיע ליעד, ואם באמת יהיה לו טוב

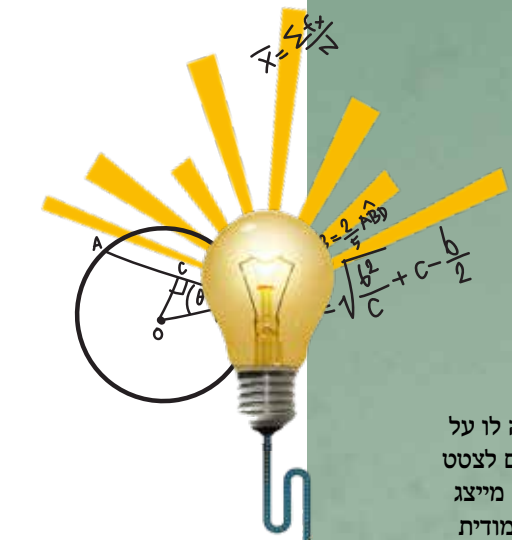
יגעת - מצאת

בבית הספר למדנו אחוזים. ותודה לו על השיעור הזה. בזכותו אנחנו יכולים לצטט מה אומרים האחוזים. להלן מדגם מייצג של המחקרים שנערכו בזירה הלימודית ובחננו הצלחה בה מול הצלחה בחיים:

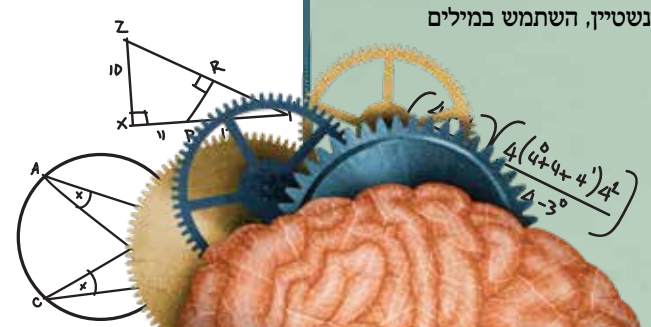
- קבוצת הפיננסיים הבריטית 'טוליפ' ערכה מחקר בהשתתפות שלוש מאות מיליונרים שהרוויחו את הונם בעצמם (דהיינו, לא ירשו אותו מסבא-סבתא). 40% מהם דיסקלטים מאובחנים. "לרוב האנשים שהתעשרו בעצמם הייתה ילדות קשה או שהם היו ילדים מאוד מתוסכלים. דיסקלציה היא אחד הכוחות המניעים", נאום אטיקנסון, הפסיכולוג שעבד עם קבוצת המחקר.
- תומס סטנלי, חוקר נוסף, בדק מאות 'מצליחנים' שהצליחו בזירה העסקית-חברתית. רובם קיבלו ציונים שניו בין ישישים לשבעים, כשלמדו בבית הספר.

- רשת החנויות 'אופיס דיפו' ערכה מחקר מקיף בקרב אלף מעובדיה על השכלה, הצלחה ומה שביניהן. הנה אחד הנתונים המרתקים שחשף המחקר: 20.5% מהתלמידים שנענשו בקביעות על ידי הצוות במוסד שבו למדו גדלו להיות יזמים לעומת 11.5% מהתלמידים שתמיד קיבלו 'ראוי לשבח' בהתנהגות.

- מייקל דל, בעליה של ענקית המחשבים 'דל', נשר מהתיכון כי לא היה מסוגל להכין שיעורי בית במקביל לטיפוח חלומותיו הגדולים. המורים שלו שמחו שהוא נשר. הם ממילא סברו שכלום לא יצא ממנו. דל מצטרף לרשימה מכובדת של מצליחים בתחומם שילדותם עברה עליהם לצילי 'כלום לא יצא ממך'. גם איינשטיין נמצא ברשימה. המורה שלו ללטינית התבטא במילים: 'צמח זה לעולם לא יעשה קמח', ומרצה אחר במכון הטכנולוגי של ציריך, שבו למד איינשטיין, השתמש במילים 'כלב עצלן'...

שרה אייכלה, מאמנת עסקית: "הטיעון הרווח בזירה הלימודית הוא ש'ידע שווה כסף'. האומנם? הנה פיסת ידע: פתיתים הם המצאה ישראלית. כמה כסף שווה הידע הזה? ידע, כידע, אינו שווה מה שאלות הם

להגיע אליו. (הרבה פעמים אנחנו רוצות להשיג דברים רק כדי לזכות בתשומת לב והערכה, וזה לא דווקא המוקום שבו אנחנו באמת רוצות להיות). בתהליך אימון אישה לומדת על עצמה, מי היא ומה הדרך שלה להגיע להישגים".

מהמקום שלך, כמהמנת וכאישה בוגרת, יש לך מילים טובות יותר על בתי ספר?

"יש כיום מודעות גבוהה יותר לקשיי קשב וריכוז, וזאת מודעת מבורכת. אבל לפעמים נראה לי שהרבה פעמים המודעות מתבטאת במתן תרופות שתשתקנה את הבעיה. זה צעד נצרך לפעמים, אבל הוא צריך לבוא במקביל לעזרה לילד, הכוונה לדרכים הנכונות שלו, שבהן יוכל ללמוד בלי לחוות אכזבה או תסכול מתמשכים. ובעיקר, צריכה להיות בקרה על הידע הנרכש בבית הספר, והאם הוא אכן נצרך לחיים. הטיעון הרווח בזירה הלימודית, וקיים גם בלימודי מקצוע שונים, הוא ש'ידע שווה כסף'. האומנם? הנה פיסת ידע: פתיתים הם המצאה ישראלית. כמה כסף שווה הידע הזה?

"ידע, כידע, אינו שווה כלום. שאלת השאלות היא מה תעשי בידע, איך תשתמשי בו כדי להתפתח. וכאן נכנסים לתמונה הביטחון העצמי והכישורים החברתיים. אפשר לפגוש בחיים איך-ספור נשים שיש להן אין-ספור תעודות, אך הן לא עושות שום דבר משמעותי. מקסימום, הן הופכות למורות ונלמדות אחרות את הידע הלא מעשי שטרחו ללמוד... 'ומנגד, קיימות כל לקויות הלמידה, ההיפראקטיביות, המתמודדות עם בעיות קשב וריכוז שעובדות כמנהלות, עצמאיות, יזמיות ועוד. הן חוו התמודדות לא פשוטה בבית הספר ובשנות חייהן הראשונות כילדות, וההתמודדות הזאת הקנתה להן כלים להתמודד עם פרויקטים גדולים בהמשך. לשבבים וחמישה אחוזים מהמיליונרים אין תואר, ועם העשרים וחמישה האחוזים האחרים נמנים לא מעט שמסבירים בהרצאותיהם כמה הלימודים בזבוזו את זמנם".

מה הן ציפיותיך מבית הספר?
"אני מצפה שהוא יקנה יותר כישורי חיים ושיטות לפיתוח המוטיבציה, ולא יתרכז כל כך בלימודים שאין בהם ממש לחיים האמיתיים. אני רוצה שהבת שלי תצא ממנו בעלת ביטחון עצמי והערכה עצמית גבוהים יותר מאלה שהיו לי כשיצאתי ממנו..."

"אני רוצה שמושרדי הכלכלה והאוצר יכתיבו את תוכנית הלימודים הכללית ולא משרד החינוך. שתבאנה נשים שהצליחו כלכלית ללמוד על כלכלה נבונה, על יזמות וכדומה, ולא כאלה שכל חייהן עסקו רק במספרים תאורטיים על הקתדרה.

"אני רוצה שהמורות של בתי תהיינה נשים שהצליחו בזירה הרוחנית, ורכשו ערכים וכבוד אליהם. והן יכולות להיות נשים בלי תעודות הוראה בכלל. הניסיון שלהן הוא המורה הטוב ביותר. אני רוצה שהבת שלי תגאה ביהדותה ובמסורת שלה. שלא תרגיש שום צורך לחפש את עצמה במקומות אחרים, חלילה.

"ועד שזה יקרה, הקדוש ברוך הוא כנראה דואג לפרנסתי ומסדר לי עבודה שבה אני יכולה לעזור לנשים אחרות להתפתח למרות השנים שעברו עליהן בבית הספר. כמו שאמר מי שאמר (מארק טוויין): 'אל תיתן ללימודים שלך להפריע לחינוך שלך'".

1,000,000\$ ≠ 100%

במסגרת עבודתה חיה אטינגר, מנחת קבוצות למודעות וצמיחה אישית בגישה דינמית, פוגשת תלמידות לשעבר, בוגרות בהווה. אני מבקשת לשוחח איתה על חממה ואדמה, ומה באמת מצמיח אותנו. **האם הצלחה בלימודים מנבאת על הצלחה בחיים?**
"לפני שאשיב, אפתח בסיפורים אמיתיים שפרטיהם המזוהים טושטשו:

"מירי סבלה מלקות למידה מסוימת שאובחנה אצל כמה מבני משפחתה. התופעה הזו גרמה למירי רגשי נחיתות חזקים גם כלפי עצמה וגם כלפי התדמית המשפחתית שלה. עד היום מירי מתכווצת כשהיא נשאלת מה שם הנעורים שלה. כשמירי חווה חווית כשלו, ולא משנה באיזה תחום, מייד מתעוררים קולות פנימיים שמכנים אותה 'טיפשה', 'מפגרת'. הקולות הללו מכניסים את מירי ללופ של 'נבואה שמגשימה את עצמה', ומירי באמת חווה גלגל של חוויות קשות שמתחיל בכישלון קטן וגדל לממדים ענקיים בגלל הקולות המחלישים הללו.

"כעת נבחן את הסיטואציה על כל היבטיה: למירי יש לקות למידה קלה. הלקות הזו מתבטאת בעיקר בשטף ודיוק בקריאה. מהצד האחר, מירי היא אישה בעלת יכולות מעשיות גבוהות, אינטליגנציה רגשית וסבלנות.

"האם הלקות של מירי אמורה לחבל בכישורי ההורות שלה? האם ההכנסות שלה תהיינה נמוכות יותר? ממש לא! אז למה מירי כלואה בתוך מעגל קסמים של כישלונות חוזרים ונשנים? לא בגלל הלקות, אלא בגלל החוויה והתדמית שהולכות איתה. אם מירי תטפל בחוויה הפנימית הזו ותגיע למקום רגשי מוגן, אז הקולות המגנים יחלשו, ואת מקומם יתפסו מחשבות מעצימות ומקדמות שיאפשרו לה לבנות מציאות חיים מותאמת לאופייה ונתונה, ולהצליח. (בכון, היא לא תהיה מרצה לפדגוגיה או סופרת מחוננת, היא גם לא תהיה זו שתלמד עם בנותיה לבגרויות, אבל היא בהחלט תהיה אמה קשובה, סבלנית, אמפתית, עובדת בתחומים שמצריכים יותר אנרגיות או אינטליגנציה רגשית ופחות תלוי ידע.)

"לתמר סיפור חיים שונה. תמר היא בחורה כשרונית, אצילית ומנומסת. כלשון העם, 'כלילת המעלות'. בכל חזית פגשה גילוי כבוד והערכה לאישיותה, דעותיה ומעשיה.

"שנים חלפו, תמר נישאה וזכתה להביא ילדים לעולם. וכמו שכולנו יודעים, החיים הם בית ספר. תמר מוצאת את עצמה מתמודדת עם תשישות, אכזבות, ותסכולים שרק הולכים ומתגברים ומאיימים למוטט אותה טוטלית. תמר מבוהלת וחרדה: 'מה קורה איתי? אני מאבדת את השפיות!'

"ומה באמת קורה? תמר, שהתרגלה לכך שהחברה מכבדת את המילה שלה, ולמצאות שבה כישורי הלמידה שלה הופכים אותה למספר אחת, לא בנתה בתוכה עמוד שדרה אמיתי ופנימי שמשמעו: 'אני שווה בזכות עצמי ולא רק כשאני מצליחה'.

"תמר לא התרגלה להתמודד עם אכזבות. כשתמר נכשלת כישלון קטן, הוא מתורגם לתסכול ענק - 'איך יכול להיות שנכשלתי? אני חייבת להיות מיליון דולר!' ואז מתפתח לופ מסוכן שסופו תהום עמוקה..."

הילה אלשייך, מנהלת המותג 'בול עץ', מייצרת ערכות בנייה בעץ ולא רק, זוקפת גם לזכותו של הסמינר את הטייטל המקצועי שלה:

"למדתי בסמינר של הרב שצ'רנסקי בתל אביב. זה סמינר קטן, יחסית, והוא נותן במה לכישרונותיהן של התלמידות. כל אחת יכולה להביא לידי מימוש את הכישרונות שלה בכל תחום שהוא במסגרת הסמינר.

"הגעתי לסמינר בלי שום חברה מבית הספר היסודי, אבל כנערה פעלתנית שאוהבת ליזום וליצור, נכנסתי עם כל המרץ והשתדלתי לקבל עלי כל תפקיד שחיפש מתנדבות. כמובן, יותר בקטע הארגוני וההווי הסמינרי ופחות ללכת לקראת לשרת שיסדר את המזגן, אבל הבנתן..."

"אני זוכרת שהמחנכת בא' סמינר אמרה לחברות שלי, בהומור: 'אם לא תבחרנה לכן תפקידיים, הילה תיקח לכן הכל'.

"במקביל, השתדלתי לייצר פתרונות למצבים מסוימים. לדוגמה, ידוע בסמינר שהמערכת משתנה כל יום. לפני שיצאנו מהסמינר להסעות, היינו יורדות למטה, ללוח שעליו הופיעה המערכת של מחר, ומעתיקות. החלטתי שכדאי לפתוח קו טלפון להודעות, שהבנות בכיתה תוכלנה להתקשר אליו ולשמוע בהודעה קולית שהשארתי מה המערכת של מחר. בהמשך נוספו לקו גם הודעות חשובות שהמורות ביקשו להעביר לכיתה ועוד.

"הייתי גם מזאלה שעולות על הבמה כדי להציג מערכונים קורעים מצחוק עד דמעות. אפילו הצוות היה נכנס לאולם כדי לראות, ובאמת היינו צוות טוב, ברוך השם. חבורת בנות מבוכות בכישרון משחק וביכולת להמציא טקסטים מצוינים.

"כל התכונות האלה מלוות אותי עד היום, כעצמאית וכבעלת עסק. הסמינר לימד אותי להיות יצירתית, ללכת רחוק בלי לפחד, לנסות דברים חדשים, לבדוק מה הצורך ולנסות למצוא לו פתרון. תרגלתי את התכונות האלה בגיל העשרה, אבל הן נשארו איתי גם בחיים אחרי הסמינר. "במקביל לכל הפעילויות החברתיות שהשתתפתי בהן, הייתי תלמידה חרוצה. לא, לא הייתי גאון שמצליחה בלי ללמוד. כדי להצליח הייתי ממש דוגרת על שיעורי הבית ומתכוננת המון למבחנים. קבעתי ללמוד רק עם בנות שידעתי שלא תפטטנה בזמן הלימוד כדי שנוכל להספיק את כל החומר. והייתי מאלו שהמחברות שלהן נדדו לפני השיעור כדי להעתיק שיעורי בית..."

"גם בשנים שבהן תעודות חלקות היו פחות באופנה, הייתי משקיעה כדי לקבל אותן. משמעת עצמית היא במפורש יכולת שפיתחתי בסמינר. זו מתנה שהולכת איתי עד היום. בבית. ובעסק. כעצמאית נדרשת היכולת לעשות דברים גם כשאין בוס על הראש, לקום כל בוקר ולהתניע מחדש, לחתור להצלחות גם כשהן דורשות עמל ויזע.

את המיומנות הזאת רכשתי בסמינר. "אז כן, אומרת כן גדול לבית הספר, לסמינר. חושבת שחשוב להשקיע בשנים האלה, גם בלימודים, וגם בהווי החברתי. הם מקנים לנו תכונות טובות לחיים וארגז כלים לצאת איתו לדרך".

הרב פנחס ברייער: "לא היה פגם בייצור! אם ילד נברא לא מושלם, זה סימן שכך בדיוק הקדוש ברוך הוא רוצה אותך, יהודי בלי כישרון, עם לקות למידה, עם הפרעת קשב, עם כל אתגר אחר שמונע ממנו להיות הילד המושלם. ואם כך הקדוש ברוך הוא רצה אותך, כך אנחנו צריכים לגדל את הילד, באמונה שיש לו תפקיד בעולם הזה, ואותו הוא אמור למלא"

"איך תמור יכולה לעזור לעצמה? אם תמור תכיר את עצמה לעומק, על מעלותיה העצומות, ותתבונן לאתגרים בעיניים, היא תשלים עם העובדה שלילדיה יש אמא מוכשרת, אולי פחות סבלנית, אולי לא בדיוק האם שמסוגלת לשבת איתם על הרצפה ולהתלהב ממגדל של קוביות, אבל היא אם שמספקת בית נקי ומסודר, והיא ודאי תמצא את הערוצים שנכונים לה ומדויקים ליכולותיה במקום להיות מתוסכלת מתחומים שבהם איננה מצטיינת".

ובחזרה לשאלה שלנו: האם הצלחה בלימודים מנבאת הצלחה בחיים?

"אני חושבת שהצלחה בלימודים והצלחה בחיים הן שני מושגים שונים לחלוטין. הצלחה או אי הצלחה בלימודים יכולים לספק רק מידע ונתונים לגבי דפוס האישיות של האדם. האם הדפוס הזה יביא אותו למקומות טובים? תלוי מה הוא יעשה עם עצמו. כמו שראינו, אם ילד יתרגל לראות את האישיות שלו כמכלול ולא בצבעים של 'שחור לבן' אז גם כישלון לימודי וגם הצלחה לימודית יתקבלו אצלו כנתון בתוך מכלול האישיות ולא כתכונה בסיסית שהופכת אותי ל'מושלם' או 'מפגור'".

באילו תחומים בית הספר כן מכין אותנו לחיים?

"בית ספר הוא לא רק מוסד לשהות בו במשך היום. אלו החיים בהתגלמותם, ובית הספר מזמן לנו מפגש עם החיים האלה, התמודדות עם רגשות כמו קנאה, גאווה, תחרות, ייאוש ועוד. הצורך והחיפוש אחר קבוצת השווים צפים באופן אינטנסיבי בשנים הללו. אז למעשה, נוצרת התדמית שלנו ביחס לקבוצה. אבל כילדים, אנחנו זקוקים לתיווך נכון שיכוון אותנו להפנות את ההזדמנויות הזו למקומות הנכונים של תרגול, צמיחה והתפתחות אישיותית. זה תפקידו של מורה טוב".

ילד < 0

"כשמדברים על ילדים 'מוצלחים' ועל ילדים אחרים שנחשבו פחות, אני חושב על שתי דמויות מהעבר היהודי שלנו". המחנך הרב פנחס ברייער שהרצאותיו מונגשות לנשים במערכת "לגדל" הולך אחורנית, לימינו הראשונים כעם.

"הדמות הראשונה היא חושים, בנו היחיד של דן. אני תמיד מדמיין כמה כולם ריחמו על דן שזכה רק לילד

אחד, חירש. ואיך כולם חששו מה כבר יצא ממנו. אבל כאשר בני ישראל יצאו ממצרים, שבת דן היה השבת השני בגודלו. לעומתו, בנימין, הצעיר במשפחה, הקים משפחה מפוארת וזכה לעשרה ילדים, אולם רק חמישה מהם זכו לצאת ממצרים.

"דמות נוספת שעולה לנגד עיניי היא דמותו של פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן. על פי ההגדרות של דורנו, הוא נחשב 'ילד סנדוויץ' מובהק'. אחיו שנולדו אחריו כבר נחשבו כוהנים כי נולדו לאב כהן, אבל הוא נולד לפני שניתנה הכהונה לבניו של אהרן. דמיינו את התמונה הבאה: כל המשפחה אוכלת בשר קודשים, ורק פנחס אוכל נקניקיות סויה... רש"י אומר שהיו מבזים אותו בילדותו. בוודאי תהו מה יצא ממנו. התייחסו אליו ככבשה שחורה, ילד אומלל שלא זכה להימשח.

"בסוף דווקא הוא עמד בניסיון, זכה לקנא את קנאת השם והיה לכהן. הגמרא מספרת עליו שכל הכוהנים הגדולים בבית ראשון ושני היו צאצאים של פנחס.

"אני מביא את שתי הדוגמאות האלה כהקדמה היסטורית כדי להדהד אמת גדולה: התחלה אינה מעידה על הסוף. לא כל מי שנחשב מוצלח בילדותו הוא בוגר מוצלח, ולהפך. לא נדיר לראות ילדים שנחשבו נחשלים בילדותם, והנה בבגרותם הם מפתיעים. הרבה פעמים אפשר לפגוש את הילד שהלכין את הזקן של אביו כאדם מבוגר, ודווקא הוא הבן שדואג להורה המזדקן ותומך בו ומטפל במסירות גדולה".

כנגד ארבעה בנים דיברה תורה.

"אכן. סבתא שלי עליה השלום הייתה אומרת שילדים הם כמו אצבעות. כולם יוצאים מיד אחת, אבל יש אגודל גוץ, ואמה גבוהה, וזרת פצפונת... המציאות היא שיש לנו ילדים שונים, וזה כך בכל משפחה.

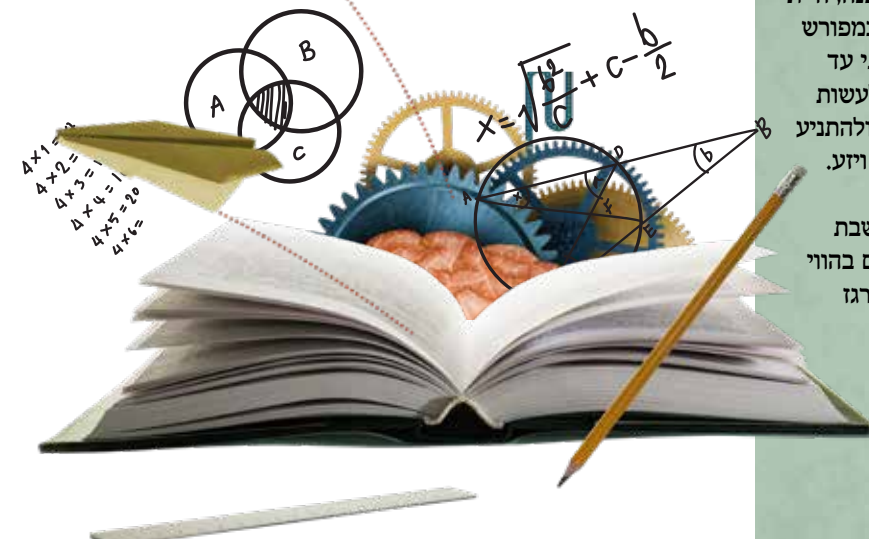
"בפרשת בראשית התורה מספרת על למך, שכולנו צאצאיו. היו לו שתי נשים, עדה וצילה.

ומעדה יצאו יובל ויבל. יובל היה אבי תופס כל כינור ועוגב, הכנר הראשון בעולם, ואחיו יבל היה יושב אוהלים

ומקנה, הבדואי הראשון... אם כל אחד מהם היה נולד לאמא אחרת, היינו אומרים: 'מה הפלא שהם שונים זה מזה? כל אחד מהם ירש את הגנים של אמא שלו'. אבל אלה שני אחים, מאותו אב ומאותה אם. כבר בפרשת בראשית התורה מלמדת אותנו שבכל בית יש ילד מסוג אחד וילד מסוג אחר. זו לא בעיה, זה נתון. ואמירה משמעותית להורים.

"יש לי סדרת הרצאות להורים שמבקשים כלים למצבים מסוימים, ואני פותח כל סדרה בשאלה: למה בעצם אנחנו מביאים ילדים לעולם? רגע לפני שנדבר על כלים לגדל אותם, כדאי להתמקד בעיקר, להבין למה. והתשובה הפשוטה היא: אנחנו מגדלים ילדים לבורא עולם. וכשמטבוננים באמת הזאת, היא מרגשת. בורא עולם היה יכול להסתדר בלעדיו. הוא היה יכול להצמיח תינוקות כמו שהוא מצמיח קלמנטינות על העץ. ובכל זאת, הוא זיכה אותנו בדבר הכי מדהים בעולם - להביא חיים חדשים לעולם. והוא לא רק זיכה אותנו להביא אותם, הוא גם זיכה אותנו לגדל אותם.

"במצרים ילדים גדלו לבד, ניוזנו מאבנים שסיפקו להם חלב ודבש. ללמדנו שהשם יכול גם לגדל ילדים לבד. ובכל זאת, טבע הבריאה המוכר לנו הוא שהורים מגדלים ילדים. בשבילו יתברך. הילדים הם לא שלנו, הם רק הגיעו לעולם דרכנו, ואנחנו מגדלים אותם בשבילו. זה משפט שקל להגיד בהרצאות, וקשה לעכל במציאות. כן, כשהורה מתמודד במציאות עם ילד פחות מבריק, פחות 'עושה נחת', המצב מורכב יותר, ויש הורים שמתקשים לקבל שהילד הזה אינו שלהם, לתחושתם, אם הם הוריו של הילד, הוא שלהם. אבל זו זווית מבט לא יהודית, והיא הסיבה לכאב הלב. ברגע שהורה מבין שאני מגדל

לבורא עולם את הילדים שבורא עולם רוצה, אני יודע להכיל גם ילד שלא מביא לי הרבה כבוד".

במסגרות הלימודיות קיים 'סולם' שמדרג ילדים לפי רמת הצלחתם.

"נכון. מוסד לימודי, מטבעו, מחלק ציונים על הצלחה לימודית. וכשילד לומד במסגרת כזאת, לא תמיד הוא יודע להבדיל בין הצלחה בלימודים להצלחה ערכית. דווקא לכן הבית צריך להיות המקום שבו אין מעמדות, אין הקבצות ואין ציונים. אנחנו אומרים בברכת התורה 'כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך'. ישנם היהודים שיודעי שמך וישנם לומדי תורתך, וכולם נמצאים בעסקת חבילה - ילדים יהודים של בורא עולם. וילד צריך לגדול בבית שאוהב אותו ונותן לו מקום כי הוא מתנה שהשם נתן, ולא בתחושה שהוא מאכזב בעצם היותו. ואגב, אי אפשר 'לעבוד' על ילדים, ואי אפשר לזייף הכלה ואהבה. הם ידעו את האמת.

"בסוף זמן חורף הווננתי לשייבתי ל'סיום' שעשו. הישיבה הראשונה שבה ביקרתי הייתה ישיבה מובחרת, ישיבה שממוקמת ב'טופ' העליון של הישיבות. דיברתי שם, פגשתי בחורים, והתפעלתי עמוקות מהילדים המוצלחים שהשם ברא בדור שלנו. משם נסעתי לישיבה האחרת. ישיבה שנועדה לבחורים מתמודדים, כאלה שהגיעו אליה רק אחרי שעברו כמה גלגולים בעולם הישיבות. כשהם עשו 'סיום', התרגשתי מאוד. "בסוף ה'סיום' שאלתי אותם: 'למה קשה לכם? למה אתם מתמודדים כל כך? האם משהו לא תקין אצלכם? ברוך שלא. נולדתם כאלה, כי ככה הקדוש ברוך רוצה אתכם'. וזה מסר שצריך לפעום בנו בלי הרף, במפגש מול ילדים פחות מושלמים: לא היה פגם בייצור! אם ילד נברא לא מושלם, סימן שכך בדיק הקדוש ברוך הוא רוצה אותו, יהודי בלי כישרון, עם לקות למידה, עם הפרעת קשב, עם כל אתגר אחר שמונע ממנו להיות הילד המושלם. ואם כך הקדוש ברוך הוא רצה אותו, כך אנחנו צריכים לגדל את הילד, באמונה שיש לו תפקיד בעולם הזה, ואותו הוא אמור למלא.

"כשאני פוגש הורים מאוכזבים בגלל הילד שלהם שלא מצליח בלימודים, אני תמיד אומר להם: 'כן, יש לכם ילד מאתגר. זה לא קל. אבל חומר שהוא לא קולט עכשיו, אולי הוא יקלוט בעתיד. תמיד אפשר להשלים למידה. אבל אם תיתנו לו תחושה שהוא כישלון, חלילה, שהוא מאכזב, זאת חוויה שתיצרב בו לנצח. בכל מקום שהוא יהיה בו, בכל זמן, לכל שלב בחיים שהוא יגש, הוא יגש בתחושה שהוא כישלון ולא מצליח. ואת עלולה להיות נבואה שמגשימה את עצמה'.

"כשאנחנו מסתכלים על הילדים המתמודדים בבגרותם, ההבדל בין אלה שהצלחו בחייהם לאלה שפרקו כל עול ובעטו בערכים יקרים, טמון בצורה שקיבלו את הילד כשהתמודד בילדותו. אנחנו רוצים שיאהבו

אותנו בגלל מי שאנחנו ולא בגלל מה שאנחנו מייצרים. וזה נכון גם לגבי ילדים. ואם יש להם מקום בבית על תנאי שיביאו נחת ו'יספקו את הסחורה', הם מרגישים את זה ועלולים לפתח נוגדנים".

ואזכיר שוב את המוסדות שבהם ילד נשפט על פי היכולת שלו להצליח בלימודים.

"אני מסכים, חלקית. אמנם מוסד הוא אותיות 'סדום', כי זה מוסד. מיטת סדום שקשה להתאים אותה לכולם. חלק מהתלמידים בכיתה משתעממים מהחומר, וחלק מהם לא מצליחים לקלוט אותו גם בפעם העשירית, זה בוודאי לא קל.

"ברוך השם, זכיתי ללוות הרבה מסגרות חינוכיות, ומניסיוני אני יכול לומר שברוב המוסדות שקיימים כיום ילד לא נפסל בגלל בעיות למידה, ובחור ש'עף' מהישיבה זה על בעיות התנהגות בלבד. ובכל זאת, בלי סתירה, אכן, במוסד לימודי יש ציונים, ואז זה המבחן של ההורה, איך הוא מגיב מול ילד שחוזר הביתה מאוכזב עם מבחן שנכשל בו. אפשר לקחת את המבחן, להביט בו ולומר בהתפעלות לילד: 'השבוע היו לך שלוש שאלות שקיבלת עליהן ו! שני שלישים מהחומר אתה יודע! כל הכבוד לך!' כך אנחנו מלמדים את הילד למדוד את ההצלחות שלו ביחס לעצמו, ולא ביחס לחברה. מקנים לו הסתכלות אחרת, אמיתית, על המושג 'הצלחה'.

"אבל הדיבור עם הילד חייב להיות אמיתי. בכלל, יש לנו נטייה לעודד ילדים חלשים בשקר, לספר להם גוזמאות בנוסח: 'אתה עוד תהיה רב גדול. כשהרבה שלך יגיע אליך, הוא יצטרך להיכנס בדלת האחורית, כי יהיה תור ארוך ליד הדלת הקדמית של אנשים שיבקשו להיכנס אליך'.

"אני מבין את הרצון לעודד את הילד, לצייר לו עתיד מושלם, אבל אני לא מאמין בחינוך משקר. הילד מכיר את יכולותיו והוא יודע שהוא לא יהיה רב גדול ושלא תהיה דלת אחורית... וכיוון שהוא מתמודד עם האמת, מוטב שאבא ואמא ידברו איתו באמת ויאמרו לו: 'צדיק, נכון שלא קיבלת מאה, אבל פעם אחת בצער שלך שווה יותר ממאה שלא בצער. כשאתה יודע פרק אחד, הוא נחשב כמו מאה פרקים שלמדו אחרים. הקדוש ברוך הוא שמח בך!'

"זה המקום להזכיר בחור ישיבה שנכנס ל'פני מנחם' זצוק"ל וסיפר בכאב על הראש החלש שלו, על חוסר ההצלחה שהוא חווה מול דף גמרא. אמר לו הרב'ה: 'אשריך! אתה יכול להביא לקדוש ברוך הוא משהו שאני לא יכול להביא לו. נולדתי עילוי, ואני זוכר הכל. לימוד דף גמרא אינו אתגר בשבילי. אבל אתה יכול להביא לריבוננו של עולם דף שהתייגעת עליו! איזו זכות!'"

הנחת נמצאת דווקא שם, במקום הנמוך?

"כן. בוודאי. כשמגדלים ילד שמתמודד עם חוסר הצלחה בזירה הלימודית, יש שתי אבני יסוד לגידול נכון: להכיל אותו בכל מצב, ובמקביל, לתת משמעות לקושי. אתה לא סובל כי משהו בך פגום או מקולקל.

יש משמעות לקושי שלך, בזכותו אתה מביא לבורא משהו מיוחד ששום מוכשר לא יכול להביא.

"הייתה תקופה שטיפלתי בנוער מתמודד. אחד מאנשי הצוות, יהודי מיוחד, היה יכול לתפוס את הבחור שנמצא במקום הכי נמוך, לומר לו: 'אני צריך היום סייעתא דשמיא מיוחדת. הנה כסף, קח מונית, סע לכותל, תתפלל עלי. רק עלי. רוצה להתפלל עליך? בפעם אחרת. היום אתה מתפלל עלי!'"

"מניין באה האמירה הזאת? מההבנה שאותו בחור מתמודד במקומות שבחורים אחרים אפילו לא יודעים על קיומם. ובחור שמתמודד עם כאלה דברים, בדרך כלל גדל עם מבטים ששופטים אותו וקובעים שהוא לא שווה. בא איש הצוות המיוחד הזה ולימד את הבחור, וגם אותי: 'אתה שווה מאוד. אתה מתגבר על פיתויים שבחורים אחרים לא מתמודדים מולם. אם בגלל העובדה שהם לא יודעים על קיומם, אם בגלל העובדה שזה לא יצר הרע בשבילם. ואני מאמין באמונה שלמה שהקדוש ברוך הוא אוהב את התפילות שלך ומקבל אותן, דווקא כי הן באות ממך'.

"סיפר לי פעם מכר שיהודי אמריקאי אחד פנה אליו, ביקש ממנו להשיג לו תפילין שכתב יהודי שלמד תורה לשמה. ניגש אותו מכר לבחור נושר, שנמצא כיום במסגרת לבחורים כמוהו, ואמר לו: 'אתה אחד שלא עושה חשבון לאף אחד. למה אתה לומד? כי השם אמר ללמוד. זה לימוד תורה לשמה. לא בשביל החברה ולא בשביל אף אחד אחר. אני רוצה שתלמד כתיבת סת"ם ותכתוב תפילין ומוזוות. כי רק אתה עונה על ההגדרה של 'לומד תורה לשמה'.

"אנחנו רגילים לדבר בשפה אחידה לכולם. אבל כשאנחנו מדברים לילד מהמקום שלו, אנחנו נותנים משמעות למקום הזה. היו לי תלמידים בעבר שלא בורכו בכישרון, בלשון המעטה, והייתי מבקש: 'צדיק, תתפלל עלי'. באמת האמנתי בתפילות שלהם. כי קשה להם, והם מתאמצים. וכל טיפת זיעה שלהם מקרבת אותם לקדוש ברוך הוא.

"צריך לדעת, כמוכן, מתי נכון לדבר כך עם הילד, אבל ילד צריך לגדול בתחושה שאבא ואמא אוהבים אותו באמת, בכל מצב כי השם החליט שכך הוא מושלם. לפעמים אני קורא בעיתונים ראיונות עם הורים שנולד להם ילד מיוחד, ואני שם לב שהמתראיינים אומרים שהקדוש ברוך נתן להם מתנה מיוחדת, ושזו זכות לגדל ילד מיוחד. והם אומרים זאת גם על ילדים פגועים שלא יזכו להקים משפחות ולנהל חיים של יהודים בוגרים. ואני תמיד תוהה: מה אשם הילד שלא נולד פגוע? שאין לו תסמונת דאון? אילו הייתה לו תסמונת, היינו אומרים שהוא מתנה. למה כעת, כשהוא 'רק' חלש, אנחנו מאוכזבים ורואים בו ניסיון? זה ילד שגידל להיות יהודי טוב, בעזרת השם. גם אם הוא מקבל עכשיו שישים במבחן. למה לא לראות גם בו מתנה? הרי זה מה שהוא. גם אותו הקדוש ברוך הוא ברא. גם הוא זכות, מתנה להורות עליה, להאמין בה".

